

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний аграрний університет

ЛУГОВА ОЛЬГА ІВАНІВНА

УДК 330.341.1:631.11:636.4

**ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ З РОЗВИНУТИМ
СВИНАРСТВОМ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Миколаїв – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському національному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Дубініна Марина Вікторівна,
Миколаївський національний аграрний університет,
завідувач кафедри обліку і оподаткування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ушкаренко Юлія Вікторівна,
Херсонський державний університет,
завідувач кафедри економічної теорії;

доктор економічних наук, професор
Чирва Ольга Григорівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
директор інституту економіки та бізнес-освіти.

Захист відбудеться «02» червня 2017 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.806.01 у Миколаївському національному аграрному університеті за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54010, м. Миколаїв, вул. Генерала Карпенка, 73, навчальний корпус №1.

Автореферат розісланий «28» квітня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Ключник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Результативність сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від структури і стану його економічного потенціалу. Трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці, зумовлюють необхідність забезпечення економічного зростання за рахунок ефективного використання наявних ресурсів і можливостей, зокрема і в сільському господарстві. У першу чергу це відноситься до такої скоростиглої, наукомісткої і високотехнологічної галузі, як свинарство. Для підйому виробництва продукції свинарства у сільськогосподарських підприємствах важливо забезпечити раціональне використання наявних ресурсів і внутрішніх резервів збільшення виробництва, підвищення ефективності галузі та конкурентоспроможності продукції. Даний підхід базується на об'єктивній і всебічній оцінці процесів, що відбуваються, мета якої полягає у визначенні стану сільськогосподарських підприємств і потенціалу їх подальшого розвитку.

Сучасне сільськогосподарське підприємство з розвинутим свинарством є сукупністю складних соціально-економічних систем, які функціонують в умовах безперервно мінливого зовнішнього середовища, що є, в свою чергу, постійним джерелом можливостей і загроз для розвитку підприємства. У швидко мінливих умовах відносно стабільні правила, методи і технології, які позитивно зарекомендували себе в минулому, перестають бути адекватними до поточних умов діяльності підприємства, що обумовлює необхідність пошуку нових підходів до розвитку. Це можливо тільки в процесі функціонування підприємства, що передбачає вміння своєчасно розпізнавати зміни, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі діяльності підприємства і цілеспрямовано впливати на неї, створюючи умови, при яких підприємство кращим чином використовує свій потенціал.

Теоретичні й практичні аспекти діагностики потенціалу взагалі, економічного потенціалу та його окремих складових у процесі господарської діяльності підприємств досліджували зарубіжні й вітчизняні вчені, серед яких М. Г. Білопольський, В. Г. Бикова, В. В. Буханець, Л. С. Головова, В. В. Гончар, К. В. Давискіба, Т. В. Калінеску, О. В. Кендюхов, О. О. Колесніков, Н. С. Краснокутська, М. І. Лагун, Є. В. Лапін, О. В. Лепьохін, Р. Б. Матковський, Н. Б. Мігай, О. І. Момот, І. І. Новаківський, П. В. Осіпов, І. П. Отенко, М. В. Савченко, Л. С. Сосненко, О. В. Станіславик, С. І. Ускова, А. В. Череп, В. І. Шевченко-Марсель, Т. В. Шталь та інші. При цьому автори використовують різні підходи до визначення цих понять, що призводить до неоднозначного їх трактування у теорії та практиці.

Широке коло галузевих проблем щодо формування економічного потенціалу досліджувалося вітчизняними науковцями, а саме: О. М. Вишневською, О. Д. Гудзинським, М. В. Дубініною, О. Ю. Єрмаковим, А. В. Ключник, О. І. Котиковою, В. В. Россохою, П. Т. Саблуком, Н. М. Сіренко, О. В. Ульяновським, Ю. В. Ушкаренко, І. І. Червеном, О. Г. Чирвою, В. С. Шебаніним, О. В. Шебаніною, В. М. Яценком та ін.

Таким чином, розробка теоретичних і методичних питань, що забезпечують реалізацію єдиного підходу до розв'язання сукупності проблем

формування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством для досягнення ними стійкого економічного зростання, визначає актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації входить до плану науково-дослідної роботи Миколаївського національного аграрного університету «Організаційно-економічні засоби формування та розвитку потенціалу суб'єктів господарювання сільських територій України» (номер державної реєстрації 0113U002422), в межах якої автором досліджено теоретико-методичні аспекти та розроблено практичні рекомендації щодо формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексне наукове та практичне розв'язання проблемних питань формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством.

Для досягнення поставленої мети у роботі необхідним було вирішення таких **задач**:

- узагальнити результати теоретико-методичних досліджень еволюції підходів до визначення категорії «економічний потенціал»;

- розкрити особливості змістовного наповнення поняття «економічний потенціал підприємств з розвинутим свиначством», виокремити основні його складові;

- обґрунтувати методичний інструментарій оцінки економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств регіону в розрізі їх кластерів за рівнем розвитку галузі свиначства;

- проаналізувати економічний потенціал сільськогосподарських підприємств регіону в розрізі їх кластерів за рівнем розвитку галузі свиначства;

- здійснити комплексну діагностику впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством;

- сформулювати концепцію подальшого розвитку економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством;

- обґрунтувати напрями нарощування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством;

- запропонувати заходи удосконалення управління процесами формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством;

- розкрити можливості формування інституціональних об'єднань підприємств з розвинутим свиначством у Миколаївській області;

- розробити пропозиції щодо проектування формування складових економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством на основі економіко-статистичного методу з врахуванням рівня технологічного розвитку виробництва.

Об'єктом дослідження є процеси формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і прикладних засад формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах економічної науки. У процесі дослідження були використані такі методи: структурно-логічного аналізу – для побудови структури дисертаційної роботи; системного підходу, аналізу й синтезу – для визначення економічної сутності потенціалу, економічного потенціалу, діагностики та для розробки концептуальних напрямів формування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством; багатовимірні математико-статистичні методи – для діагностики економічного потенціалу підприємств. Методи розпізнавання образів використані для визначення класу до якого належить поточний рівень розвитку економічного потенціалу і які його структурні елементи є проблемними. Графічний та табличний методи – при розробці схем, графіків, таблиць та додатків.

Інформаційно-нормативною базою дослідження й обґрунтування висновків та пропозицій є чинні законодавчі і нормативно-правові акти, концепції і програми галузевого і регіонального розвитку, офіційні матеріали Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, монографії і науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних вчених, Internet-ресурси, матеріали дискусій на наукових конференціях, дані звітності аграрних підприємств та анкетного опитування, інші аналітичні розробки автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в розробці методичного підходу до формування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством. Основні результати, що характеризують наукову новизну виконаного дослідження, полягають у такому:

вперше:

– сформовано концептуальний підхід у формуванні та розвитку економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством, який містить принципи, цілі, і завдання, враховує взаємодію із зовнішнім середовищем, включає механізм формування та інструменти його реалізації, а також інформаційно-аналітичну систему, що забезпечує отримання своєчасної та достовірної інформації і підтримку прийняття рішень (С. 14);

удосконалено:

– теоретичне трактування підходів до визначення категорії «економічний потенціал» відповідно до якого вважаємо можливим в якості альтернативи, до існуючих: ресурсного, результативного, цільового і резервного підходів, виділити системний підхід до визначення категорії «економічний потенціал». У його основі лежить здатність підприємства досягати певних результатів (цілей) на основі організації ефективного використання ресурсів та невикористаних резервів (С. 6-7);

– наукове обґрунтування системи структурних елементів економічного

потенціалу підприємств з розвинутим свиначством, яка суттєво вирізняється наявністю біологічного потенціалу свиначства. Біологічний потенціал свиначства – це тварини та такий рівень їх можливої продуктивності, що дозволяє виробляти більше високоякісної продукції за одиницю часу при менших витратах ресурсів (С. 8-9);

дістали подальшого розвитку:

– методичний інструментарій оцінки економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством регіону в розрізі їх кластерів, в основу якого покладено дослідження взаємозв'язків підсистем економічного потенціалу підприємства (С. 11-12);

– системний підхід у формуванні і функціонуванні інституціональних об'єднань досліджуваних підприємств з розвинутим свиначством через створення єдиного регіонального відділення виробників продукції свиначства, метою діяльності якого є сприяння і надання практичної допомоги товаровиробникам у розвитку і зміцненні їх виробничого, фінансового, організаційно-управлінського, маркетингового та інноваційного потенціалу; заходи макрорівня щодо реалізації концепції відтворення і використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством, зокрема шляхом розробки та забезпечення належного виконання державних програм розвитку галузі свиначства (С. 16);

– визначення найбільш імовірних шляхів реалізації інноваційної складової економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством за рахунок забезпечення інтенсифікації виробництва, підвищення продуктивності праці й генетичного потенціалу тварин, запровадження ресурсозберігаючих технологій (С. 15);

– обґрунтування системних підходів для дієвого управління процесами формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством, які спрямовані на підвищення його результативності та використання інноваційних управлінських рішень (С. 15);

– пропозиції щодо пріоритетних напрямів нарощування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством, які дозволяють врахувати особливості економічного потенціалу та його складових, необхідність зниження загроз і мінімізацію ризиків, можливості поглиблення аналізу їх впливу на ефективність діяльності та перспективи сталого розвитку суб'єктів господарювання (С. 17).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що наукові положення дисертаційного дослідження дають можливість забезпечити формування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свиначством на регіональному рівні, сприятимуть підвищенню ефективності аграрного виробництва що забезпечить належний рівень життя сільського населення та гарантує продовольчу безпеку держави.

Практичне значення одержаних у процесі дослідження результатів підтверджено довідками про їхнє впровадження, зокрема: Департаментом агропромислового розвитку Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка № 299/02/08-29/14 від 29.12.2014 р.); Управлінням агропромислового

розвитку Новоодеської районної державної адміністрації Миколаївської області (довідка № 47/02-06/14 від 10.06.2014 р.); СВК «Агрофірма «Миг-Сервіс-Агро» Новоодеського району Миколаївської області (довідка № 98 від 11.08.2014 р.); СПрАТ «Україна» Доманівського району Миколаївської області (довідка № 85 від 08.07.2014 р.); ТзДВ ім. Шевченка Новоодеського району Миколаївської області (довідка № 43 від 14.05.2015 р.); СТОВ «Прогрес» Березнегуватського району Миколаївської області (довідка № 29 від 16.09.2015 р.); СГПП «Техмет-Юг» Вітовського (Жовтневого) району Миколаївської області (довідка № 118 від 09.09.2016 р.); ПАТ «Племзавод «Степной» Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області (довідка № 119 від 05.10.2016 р.). Теоретичні висновки, методичні положення та прикладний інструментарій щодо формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством використовуються у освітньому процесі Миколаївського національного аграрного університету під час викладання дисциплін: «Аналіз господарської діяльності», «Системний аналіз соціально-економічних процесів», «Економіка підприємств», «Управління соціально-економічною діяльністю» (довідка № 221 від 11.02.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертаційного дослідження, які винесено на захист, є особистим надбанням автора. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Особистий внесок у спільно опублікованих наукових працях відзначено окремо в переліку наукових праць.

Апробація результатів дисертаційної роботи здійснювалася на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток агробізнесу в Україні: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Житомир, 25-27 березня 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інтеграційні процеси в економіці АПК» (м. Миколаїв, 28-30 вересня 2011 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи» (м. Дніпропетровськ, 28 лютого – 1 березня 2012 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кооперативний маркетинг в агробізнесі: проблеми і перспективи розвитку в Україні» (м. Житомир, 5-7 квітня 2012 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трансформаційні та інтеграційні процеси в економіці України» (м. Миколаїв, 10-11 жовтня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених, аспірантів і студентів «Науково-методологічні основи підвищення економічної ефективності, інноваційного розвитку та менеджменту аграрного виробництва» (м. Харків, 24-25 квітня 2013 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції «Инновационные подходы в управлении агропромышленным комплексом» (г. Барнаул, 2-3 июля 2013 г.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку» (м. Вінниця 3-4 жовтня 2013 р.); I Всеукраїнській науково-теоретичній інтернет-конференції студентів і аспірантів «Особливості сучасного функціонування та розвитку фінансової системи: національні та міжнародні аспекти» (м. Миколаїв, 14-15 листопада

2013 р.); Міжнародному науково-практичному конгресі «Об'єднання економістів та правознавців – ключ до нового етапу розвитку» (м. Берн, 29 листопада 2013 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Економіка і управління: проблеми науки та практики» (м. Дніпропетровськ, 12-13 грудня 2013 р.); Всеукраїнській інтернет-конференції «Сучасні проблеми методології та організації бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту в умовах переходу на МСФЗ і МСА» (м. Миколаїв, 20 травня 2015 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Проблеми економічного, облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством» (м. Вінниця, 14-15 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація інформаційно-ресурсного забезпечення освітнього простору навчальних закладів» (м. Київ, 18 травня 2016 р.); XVII Міжнародному науково-практичному форумі «Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій» (м. Львів, 14-16 вересня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні та євроінтеграційні аспекти» (м. Миколаїв, 23-25 листопада 2016 р.); Причорноморських регіональних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Миколаївського національного аграрного університету (м. Миколаїв, 2010-2016 рр.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 39 наукових праць, загальним обсягом 8,29 авт. арк., з яких 10 у фахових виданнях України (з них 3 у співавторстві), 2 – у виданнях іноземних держав, 26 – у матеріалах конференцій, 1 – препринт.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 220 сторінок, в тому числі 41 таблиця (на 41 сторінці), 24 рисунки (на 24 сторінках). Дисертація містить 36 додатків (на 98 сторінках). Список використаних джерел складає 296 найменувань, викладених на 33 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні та методичні основи формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством**» досліджено сутність, процеси формування і використання економічного потенціалу та методику його оцінки.

У дисертаційній роботі для уточнення категорії «економічний потенціал» проаналізовано існуючі наукові напрями його дослідження в економічній літературі: ресурсний, результативний, цільовий і резервний. Відповідно до перших трьох підходів оцінка економічного потенціалу зводиться до визначення здатності підприємства здійснювати подальшу діяльність і досягати поставлені цілі на основі використання системи наявних ресурсів. А вже цю здатність підприємство реалізує використовуючи резерви. Узагальнивши риси

останніх, вважаємо можливим в якості альтернативи, виділити системний підхід до визначення поняття «економічний потенціал». У його основі лежить здатність підприємства досягати певних результатів (цілей) на основі організації ефективного використання ресурсів та невикористаних резервів.

Належність економічного потенціалу підприємства з розвинутим свинарством до трьох часових форм зображена у вигляді схеми на рис. 1.

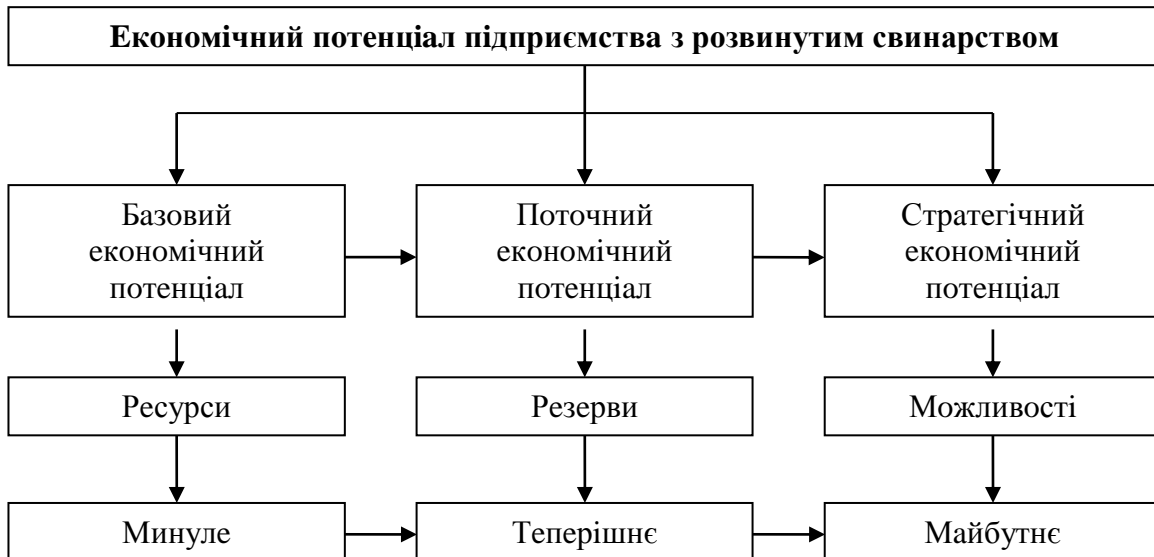

Рисунок 1 – Модель формування економічного потенціалу підприємства з розвинутим свинарством

Отримані результати свідчать про відповідність форм економічного потенціалу, наведених на рис. 1, трьом підходам до визначення економічного потенціалу:

- базовий потенціал розглядається на основі ресурсного підходу;
- поточний - при використанні результативного підходу;
- майбутній - при цільовому підході.

У роботі обґрунтовано, що економічний потенціал характеризує наявний стан системи, який зумовлений безпосередньою взаємодією всіх трьох часових форм. У цьому і полягає відмінність поняття «потенціал» від близьких за змістом термінів «ресурси» і «резерви».

Доведено, що економічний потенціал підприємств з розвинутим свинарством з одного боку має всі властивості, притаманні загальній економічній категорії, а з іншого – має яскраво виражені риси, які обумовлені особливостями виробничого процесу галузі свинарства. Автором була доповнена і уточнена структура, і запропонована модель його формування, що дозволяє відобразити всі структурні компоненти (рис. 2).

Економічний потенціал підприємств з розвинутим свинарством виступає як складна система сукупності елементів, що мають різні характеристики. До складу основних функціональних складових (базові локальні потенціали) економічного потенціалу включені: виробничий, організаційно-управлінський, фінансовий, маркетинговий та інноваційний потенціали.

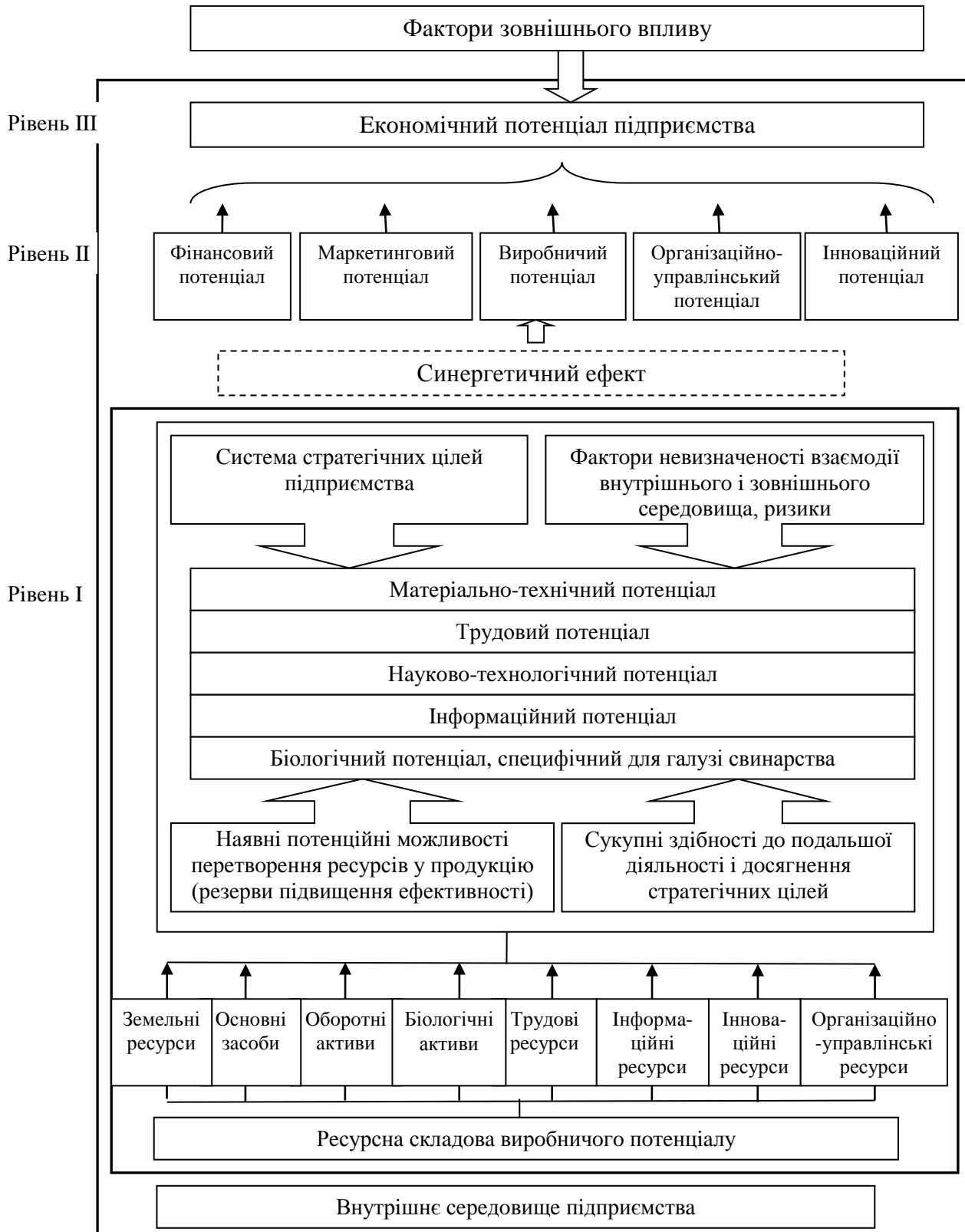

Рисунок 2 – Складові та взаємозв'язки у системі формування економічного потенціалу підприємства з розвинутим свинарством

Обґрунтовано, що між компонентами економічного потенціалу підприємства існують взаємозалежності, які мають ієрархічний характер. Це пов'язано з тим, що ресурсний потенціал підприємства є основною і

необхідною умовою здійснення виробничо-господарської діяльності. Проте для активнішого використання ресурсів у виробничому процесі треба залучити: технологічні і економічні важелі, а також управлінські заходи і дії, спрямовані на ефективність виробництва. Доповнено зміст поняття біологічний потенціал специфічними рисами, які характеризують галузь свинарства: тварини та відповідний рівень їх можливої продуктивності. Продуктивність, як важливий результативний показник виробничої спроможності свиней в значній мірі залежить від рівня племінної роботи та реалізації селекційних досягнень у сільськогосподарське виробництво.

Ми вважаємо, що при економічному аналізі економічного потенціалу необхідно враховувати синергетичний ефект, який не властивий окремим частинам системи. Перетинаючись і взаємно переплітаючись, ресурси, можливості і компетенції підприємства, створюють єдину, унікальну взаємопов'язану органічну сукупність всіх локальних потенціалів (виробничого; фінансового; маркетингового; організаційно-управлінського; інноваційного).

Для оцінки економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством розроблений і апробований методичний інструментарій дослідження, який представлено: методами кластерного аналізу, бенчмаркінговою оцінкою, графоаналітичним методом «Квадрат потенціалу».

У другому розділі **«Оцінка формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством у Миколаївській області»** проаналізовано вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на формування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством, проведено оцінку стану складових та визначено особливості його структурного наповнення.

За результатами економічної діагностики функціонування сільськогосподарських підприємств виявлено, що сучасний стан свинарської галузі у Миколаївській області, як і в цілому в Україні, не відповідає визначеним соціальним пріоритетам економічної політики держави, не сприяє підвищенню продовольчої безпеки держави та вирішенню соціальних проблем села й потребує докорінних якісних змін. Він характеризується різким зменшенням чисельності поголів'я свиней в порівнянні з 1990 роком (у 2015 році поголів'я свиней в усіх категоріях господарств зменшилося на 85 %), значною його розосередженістю на невеликих фермах з переважним застосуванням ручної праці, падінням більше, ніж у 5 разів обсягів виробництва продукції. У 2015 році в Миколаївській області співвідношення поголів'я між сільськогосподарськими підприємствами і господарствами населення становило 41 і 59 % (у 1990 році – співвідношення було 83 і 17 %), а розподіл обсягів виробництва свинини відповідно дорівнює 36 і 64 відсотки.

Поряд зі зменшенням поголів'я свиней в області погіршувались й показники ефективності свинарства (середньодобовий приріст живої маси свиней, приріст живої маси в розрахунку на одну голову та основну свиноматку, прямі затрати праці на одиницю продукції та рівень продуктивності праці, рівень рентабельності виробництва). При цьому, незважаючи на значні труднощі і проблеми, які постають перед м'ясним

тваринництвом України, галузь свинарства як і раніше має значний потенціал для росту і інтенсивного розвитку.

Для визначення рівня розвитку виробництва продукції свинарства в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області проведено кластерний аналіз, результати якого дозволили виділити три типологічні кластери підприємств з розвинутим свинарством (табл. 1).

Таблиця 1 Результати кластеризації підприємств з розвинутим свинарством Миколаївської області за рівнем розвитку свинарства (у середньому за 2011-2015 рр.)

Показники	Підприємства з розвинутим свинарством			Всього (або в середньому)
	перший кластер	другий кластер	третій кластер	
Кількість підприємств з розвинутим свинарством	12	35	6	53
Середньорічне поголів'я свиней, гол.	2243	21303	21664	45210
у тому числі основних свиноматок, гол.	218	2306	2189	4713
Середньодобовий приріст живої маси свиней на вирощуванні і відгодівлі, г	223	284	345	278
Багатоплідність, гол.	8,2	9,3	11,0	9,0
Кількість опоросів 1 свиноматки в рік	1,6	1,8	2,1	1,9
Заплідненість свиноматок, %	70	80	88	85
Отримано живих поросят на 1 свиноматку в рік, гол.	16,8	18,3	21,1	19,8
Рівень збереженості поголів'я, %	87,4	90,2	95,3	92,1
Штучне запліднення, %	0	45	100	68
Відлучення поросят у віці, днів	45	28	28	30
Тривалість вирощування та відгодівлі свиней від відлучення до досягнення живої маси 100 кг, днів	215	193	182	194
Витрати кормів на 1 ц приросту живої маси, ц корм. од.	15,2	11,3	7,7	11,1
Товщина шпигу, мм	29	25	20	24
Працевіткість 1 ц приросту, люд.-год	30,0	8,9	3,0	20,0
Прибуток (збиток) на 1 ц живої маси, грн	-2576,32	-201,36	697,08	-637,41
Рівень рентабельності (збитковості) реалізації свиней в живій масі, %	-57,3	-11,4	12,9	-19,0

До першого кластеру увійшли 12 підприємств з найнижчим рівнем розвитку виробництва продукції свинарства. Дана група підприємств має нестабільне позиціонування, що впливає в першу чергу на результативність виробництва та характеризується невисокими показниками її ефективності.

Другий кластер об'єднує 35 сільськогосподарських підприємств, які традиційно отримують середню оцінку з точки зору ефективності розвитку галузі свинарства та мають постійне зростання її показників.

Шість сільськогосподарських підприємств третього кластеру є основними виробниками продукції свинарства Миколаївської області. Даний кластер характеризується високими показниками розвитку, ефективності виробництва продукції та формування економічного потенціалу порівняно з іншими підприємствами, не враховуючи зовнішні фактори дестабілізації.

Таблиця 2 Показники використання виробничого потенціалу типових підприємств з розвинутим свинарством Миколаївської області в розрізі кластерів (у середньому за 2011-2015 рр.)

Показники	Типові підприємства з розвинутим свинарством			Третій кластер (+, -) до	
	перший кластер	другий кластер	третій кластер	першого кластеру	другого кластеру
Кількість типових підприємств кластеру	3	3	3	0	0
Середньорічне поголів'я свиней на 1 підприємство, гол.	176	1158	3661	3485	2503
Середньодобові прирости свиней (на вирощуванні та відгодівлі), г	221	289	347	126	58
Витрати кормів на 1 кг приросту живої маси на відгодівлі, кг корм.од.	15,3	11,1	7,7	-7,6	-3,4
Частка поточних біологічних активів тваринництва в запасах, %	26,7	23,7	57,2	30,5	33,5
Частка грошової виручки від реалізації продукції свинарства у виручці по підприємству, %	3,2	10,2	23,2	20,0	13,0
Виробництво с.-г. продукції на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	417,1	509,8	2403,6	1986,5	1893,8
Площа сільськогосподарських угідь на 1 працівника, га	37,02	40,45	16,97	-20,05	-23,48
Кількість працівників на 100 га сільськогосподарських угідь, осіб	3,47	2,71	11,71	8,24	9,00
Кількість умовного поголів'я на 1 працівника, ум.гол.	3,1	7,9	23,3	20,2	15,4
Продуктивність праці 1 працівника, тис. грн	120,2	188,1	205,3	85,1	17,2
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,46	0,39	0,57	0,11	0,18
Фондозабезпеченість, тис. грн	312,7	268,6	867,8	555,1	599,2
Фондоозброєність, тис.грн	124,1	101,9	156,9	32,8	55,0
Фондовіддача, грн	1,55	2,21	4,50	2,95	2,29
Фондомісткість, грн	0,80	0,63	0,49	-0,31	-0,14
Рівень рентабельності (збитковість) реалізації свиней в живій масі, %	-56,2	-7,1	13,3	69,5	20,4

Для обґрунтування пріоритетних напрямків відновлення і подальшого розвитку виробництва продукції свинарства у сільськогосподарських підприємствах та переведення його на інноваційний шлях розвитку важливо

забезпечити раціональне використання наявних ресурсів і внутрішніх резервів збільшення виробництва, підвищення ефективності галузі та конкурентоспроможності продукції.

На основі розробленої і запропонованої системи показників проведено аналіз та надано оцінку складових виробничого потенціалу визначених типових підприємств у розрізі трьох кластерів, що дозволяє зробити висновки про сукупну величину виробничих можливостей підприємств з розвинутим свинарством (табл. 2).

Фінансовий потенціал підприємства характеризує, в першу чергу, його фінансовий стан, виходячи з цього, проаналізовано основні показники фінансового стану досліджуваних підприємств за трьома критеріями: фінансова стійкість – коефіцієнти фінансової незалежності і фінансового левериджу; ліквідність – коефіцієнт поточної ліквідності і забезпеченості власними оборотними засобами; платоспроможність – ступінь платоспроможності за поточними зобов'язаннями і коефіцієнт фінансування як міра оцінки довгострокової платоспроможності, а також інвестиційної привабливості та ефективності діяльності (табл. 3).

Таблиця 3 Показники використання фінансового потенціалу типових підприємств з розвинутим свинарством кластерів Миколаївської області (у середньому за 2011-2015 рр.)

Показники	Типові підприємства з розвинутим свинарством			Третій кластер (+, -) до	
	перший кластер	другий кластер	третій кластер	першого кластеру	другого кластеру
Кількість типових підприємств кластеру	3	3	3	0	0
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,89	0,95	0,84	-0,05	-0,11
Коефіцієнт фінансування	0,17	0,05	0,19	0,02	0,14
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,74	0,91	0,74	0,00	-0,17
Коефіцієнт фінансової стійкості	213,48	63,86	6,70	-206,78	-57,16
Коефіцієнт фінансової залежності	1,17	1,05	1,19	0,02	0,14
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,17	0,05	0,19	0,02	0,14
Ступінь платоспроможності за поточними зобов'язаннями	0,01	0,01	0,03	0,02	0,02
Рентабельність активів, %	2,68	11,87	11,67	8,99	-0,2
Рентабельність власного капіталу, %	0,98	12,73	13,18	12,20	0,45
Ефективність використання активів (ресурсовіддача), грн	0,57	0,62	0,64	0,07	0,02

У цілому фінансова незалежність досліджуваних підприємств знаходиться на досить високому рівні. Переважна частка досліджуваних сільськогосподарських підприємств більше, ніж на 90 % фінансують свою

господарську діяльність за рахунок власних джерел. Всі підприємства протягом досліджуваного періоду характеризуються достатнім рівнем платоспроможності.

Аналіз структури капіталу показав, що практично на всіх досліджуваних сільськогосподарських підприємствах фінансовий менеджмент дотримується консервативного підходу до управління фінансовими ресурсами, вважаючи за краще підтримувати значну частку власних джерел у капіталі.

З метою інтегральної оцінки і порівняльного аналізу ефективності діяльності підприємств кожного кластеру використано графоаналітичний метод «Квадрат потенціалу», що дозволило надати комплексну рейтингову оцінку в цілому економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств з розвинутим свинарством Миколаївської області.

Результати досліджень свідчать, що підприємства з розвинутим свинарством Миколаївської області не повністю використовують свої резерви для підвищення їх конкурентоспроможності. Так, найвищий рівень використання економічного потенціалу (більше 80 %) у підприємств, які входять до третього кластеру. Найнижчий рівень використання економічного потенціалу відповідно до проведеної оцінки у підприємств першого кластеру – ТзДВ ім. Шевченка Новоодеського району - 48,9 % та СТОВ «Прогрес» Березнегуватського району – 50,4 відсотки.

У третьому розділі **«Концептуальні засади та інструменти формування і використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством Миколаївської області»** розроблені концептуальні засади формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством, обґрунтовано заходи щодо вдосконалення механізму нарощування складових економічного потенціалу.

На нашу думку, формування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством має забезпечувати ефективно, інноваційне, розширене відтворення конкурентоспроможної екологічно чистої продукції при збереженні довкілля та підвищенні якості життя працівників, зайнятих в галузі. З цією метою була розроблена модель формування економічного потенціалу, яка включає цілі, завдання, критерії в цілому, а також по кожній складовій (рис. 3).

У Миколаївській області для підприємств, які увійшли до різних кластерів за класифікаційними ознаками виробництва продукції свинарства, існує можливість розвитку сільськогосподарських підприємств за основними напрямками використання ресурсів.

Вважаємо, для того щоб концептуальні засади формування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством в Миколаївській області мали інноваційний характер, доцільно керуватися основними індикаторними показниками. Враховуючи отримані результати квадрату економічного потенціалу виділених кластерів підприємств, у роботі визначено основні напрями щодо покращення стану складових їх економічного потенціалу.

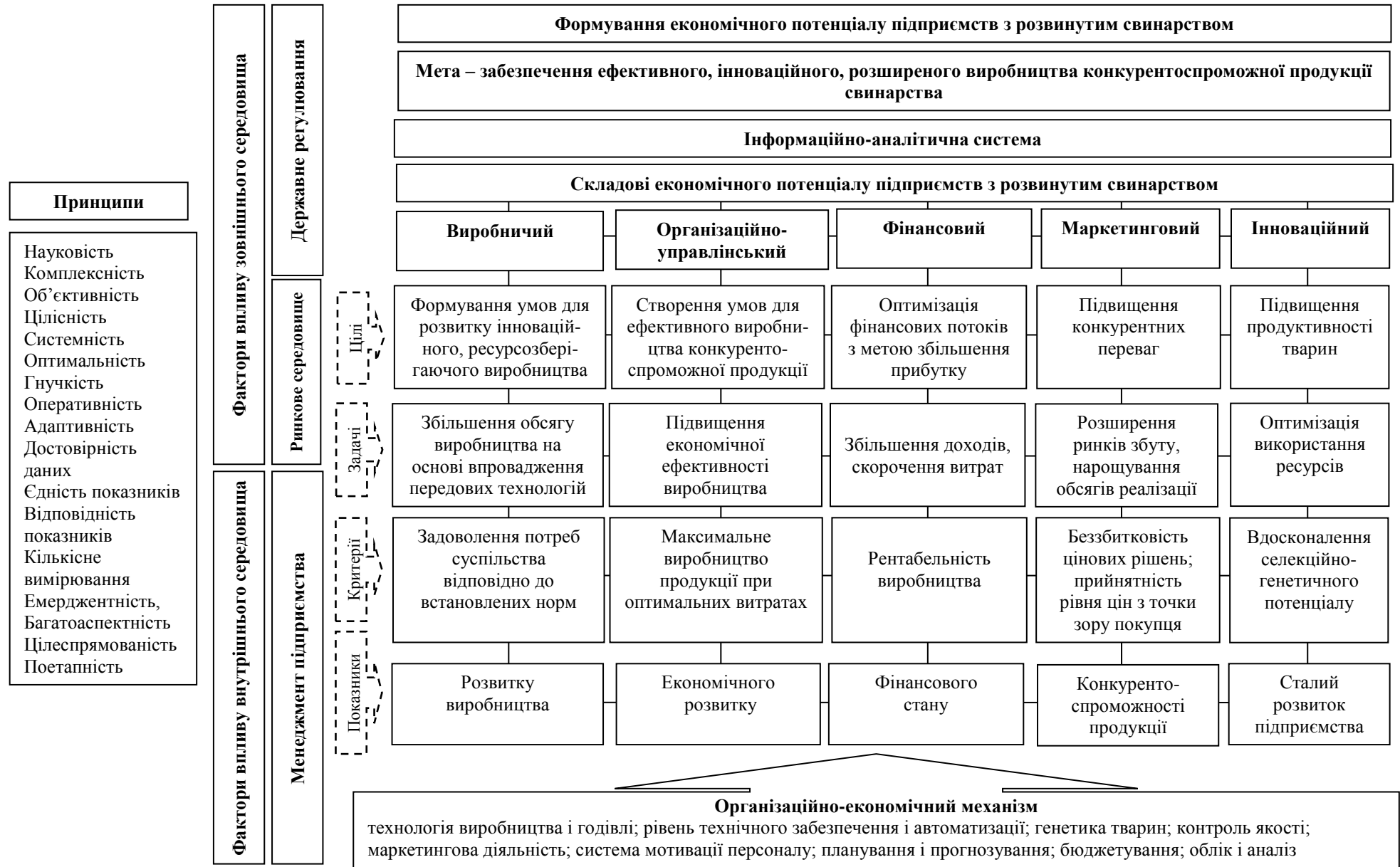

Рисунок 3 – Концептуальні напрями формування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством

Так, нарощування обсягів виробництва у підприємствах з розвинутим свинарством I та II кластерів необхідно здійснювати на основі збільшення поголів'я високопродуктивних порід, реалізації системи заходів по підвищенню продуктивності свиней, посилення системи біобезпеки на підприємстві, а також за рахунок реконструкції діючих і будівництва нових свинокомплексів, якісного оновлення та розширення матеріально-технічної бази. Проте фінансовий стан та низька платоспроможність даних груп сільськогосподарських підприємств не надає можливості власними силами здійснити ці заходи.

Уведення нового поголів'я (зазвичай, ремонтного молодняка) – основний спосіб проникнення нових захворювань на ферму. Щоб запобігти цьому, підприємствам необхідно посилювати заходи біобезпеки на фермі.

Для підприємств 3 кластеру необхідно в перспективі переходити на будівництво свинокомплексу закритого комплексу.

Вважаємо за доцільне використання бенчмаркінгу як інструменту формування економічного потенціалу на досліджуваних підприємствах, що дозволяє вирішити дане питання, а також частково усунути причини повільного поширення позитивного досвіду в галузі впровадження інновацій у сільськогосподарському виробництві. Для здійснення бенчмаркінгу нами запропоновано створення регіонального центру бенчмаркінгу як структурної частини Регіонального відділення Асоціації свинарів України.

На нашу думку, раціональним є поєднання зусиль виробників продукції свинарства, владних структур, асоціативних об'єднань та науки не лише для обґрунтування окреслених у дисертаційній роботі проблем, а й для їхнього перспективного оперативного і стратегічного вирішення завдяки інформаційно-консультаційному забезпеченню, технологічному і правовому супроводу, можливості своєчасно реагувати на зовнішні і внутрішні ризики, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, науковому обґрунтуванню впровадження тих чи інших інновацій тощо.

Низка переваг, таких як соціальні, економічні, екологічні, технологічні, управлінські та інституціональні, матиме позитивний вплив на покращення стану складових економічного потенціалу досліджуваних підприємств (табл. 4).

Формування економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств і ефективність його використання неминуче пов'язані з виникненням різних ризиків. Для сільського господарства притаманні специфічні ризики, що зароджуються в природному середовищі. Вони нерозривно пов'язані з сутністю сільськогосподарського виробництва і здійснюють чи не найбільший вплив на нього. Саме тому забезпечення біобезпеки – один з основних критеріїв збереження рентабельності виробництва продукції свинарства. Вона покликана попередити поширення інфекційних захворювань, що завдають підприємствам істотного економічного збитку.

У серпні-вересні 2016 року внаслідок спалаху африканської чуми свиней СГПП «Техмет-Юг» Вітовського району Миколаївської області, яке входить до третього кластеру, втратило 6345 голів свиней.

Таблиця 4 Основні переваги створення і діяльності Регіонального відділення Асоціації свинарів України

Переваги	Підприємства 1-го кластеру	Підприємства 2-го кластеру	Підприємства 3-го кластеру
Соціальні	Запроваджується діяльність колективу, об'єднаного спільними проблемами, спільною метою і підтримкою на всіх рівнях – від влади до наукового супроводу		Впровадження додаткових можливостей соціального пакету (навчання, перепідготовка, підвищення кваліфікації тощо)
	Отримання вигод завдяки поширенню інформації про підприємство і його роль в функціонуванні Регіонального відділення у вигляді підвищення іміджу, ділової репутації, збільшення кількості партнерів тощо		
Економічні	Можливість використання безкоштовного супроводу інформаційно-консультаційного характеру; оперативного і якісного матеріально-технічного постачання	Більше можливостей участі у державних та регіональних програмах	Використання додаткових можливостей фінансування діяльності через інвестиційні фонди, потенційних інвесторів
Екологічні	Підвищення якості виробленої продукції завдяки можливості забезпечення кормовою базою належної якості та структури; врахуванню позитивного і негативного досвіду подібних підприємств		Підвищення якості виробленої продукції завдяки використанню нових технологій, науково-обґрунтованих проектів
Технологічні	Набуває відповідного рівня технологічний процес доведення виробленої продукції до стану, який дозволяє забезпечити відповідну ціну реалізації, та сам процес зберігання і збуту продукції		Можливість забезпечити безперебійну роботу та постійне удосконалення єдиного технологічного ланцюгу виробництва кінцевої продукції
Управлінські	Досвід формування структури управління та менеджменту, якості управління, своєчасності і правильності прийняття управлінських рішень під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів		Удосконалення структури управління та менеджменту
Інституціональні	Створення та забезпечення умов дієвого функціонування нового інтегрованого об'єднання для покращення стану складових економічного потенціалу підприємств		Перспективи участі в інших інтегрованих об'єднаннях, зокрема і з іноземними інвестиціями

У ході дослідження розроблено і запропоновано проект щодо відновлення роботи свинокомплексу типового підприємства-виробника продукції свинарства після ліквідації наслідків африканської чуми свиней (табл. 5).

Таблиця 5 Пріоритетні напрями проектування нарощування економічного потенціалу СГПП «Техмет – Юг» Вітовського району

<p><u>Мета проекту:</u> стійке, високотехнологічне, промислове виробництво свинини, засноване на енергозберігаючих та екологічно безпечних біотехнологіях з повним виробничим циклом та реалізацією продукції – свинини в живій масі і переробкою частини виробленої продукції на власному переробному підприємстві</p>	
Напрями реалізації проекту	Запропоновані заходи
Способи досягнення мети	<ul style="list-style-type: none"> - повна автоматизація і механізація всіх виробничих процесів відповідно до Європейських стандартів; - впровадження сучасної технології утримання та збалансованої годівлі свиней, зниження конверсії корму до 2,83 кг на 1 кг приросту свиней на відгодівлі; - збільшення збереження поголів'я за рахунок профілактики захворювань і застосування сучасних ветеринарних препаратів, а також створення оптимального мікроклімату на фермі
Потенційні можливості	<ul style="list-style-type: none"> - використання високопродуктивного генофонду свиней; - створення міцної кормової бази за рахунок високої забезпеченості регіону фуражним зерном; - наявність регіонального аграрного наукового центру (МНАУ); - достатня кількість фахівців високої кваліфікації; - традиційно високий попит населення на продукцію свинарства
Виробничі показники	<ul style="list-style-type: none"> - потужність репродуктора 1000 свиноматок; - потужність відгодівлі товарного молодняка свиней 10500 голів на рік; - середня багатоплідність свиноматок – 9,5 голів, - середньодобовий приріст – 750-950 г - обсяг виробництва свиней на забій: - в живій вазі 1050 тонн (10500 голів) в рік; - в забійній вазі – 766,5 тонн без урахування субпродуктів. - обсяг виручки – 38396 тис. грн на рік.
Основні елементи технології виробництва	<ul style="list-style-type: none"> - використання породно-лінійних та міжпороднолінійних гібридів на основі порід ландрас, дюрк, п'єтрен та великої білої; - раннє відлучення поросят; - одержання від свиноматки за рік до 2,2 опороси та до 21 поросяти; - концентратний тип годівлі сухими комбікормами збалансованими за всіма елементами живлення згідно науково-обґрунтованих норм різних статевовікових груп та фізіологічного стану
Трудовий потенціал	загальна кількість працівників – 27. Постійне підвищення кваліфікації спеціалістів за рахунок відвідування різних семінарів зі свинарства, провідних господарств України в галузі свинарства.
Джерела формування ресурсного потенціалу	<ul style="list-style-type: none"> - у власності СГПП «Техмет-Юг» наявні необхідні приміщення, обладнані для утримання свиней всіх статевовікових груп; - зернова група кормів формується за рахунок власного виробництва та закупівлі; - білково-вітаміно-мінеральний комплекс вітчизняного та зарубіжного виробництва; - комплектація тваринами повинна проходити з провідних вітчизняних господарств
Джерела формування фінансового потенціалу	загальна сума витрат - 17311,1 тис. грн; власні кошти - 3462,2 тис. грн; кошти іноземних інвесторів - 8655,6 тис. грн.; інші - 5193,3 тис. грн.
Маркетинговий потенціал	сьогодні ринок свинини є одним із найперспективніших напрямків у тваринництві. Цьому сприяє постійний попит на свинину, невелика кількість сильних конкурентів на ринку. До того ж, цей ринок ще дуже далекий до свого насичення і має великий потенціал для свого росту. Конкурентне середовище Миколаївської області не включає в себе великих виробників товарної свинини. Основною перевагою підприємства буде якість продукції та конкурентна ціна.
Інноваційний потенціал	постійне удосконалення порід свиней і отримання конкурентоспроможних гібридів шляхом моделювання та прогнозування селекційного процесу з використанням індексної оцінки тварин за власною продуктивністю, застосування методів молекулярної генної діагностики

Запропонований проект нарощування економічного потенціалу базується на освоєнні сучасних індустріальних, ресурсозберігаючих технологій та інноваційних процесів, що дозволить організувати виробництво продукції свинарства на основі об'єднання таких важливих складових, як знання, нові технічні рішення, виробничі можливості.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на підставі проведених досліджень на теоретичному та емпіричному рівнях розроблено наукові засади та практичні рекомендації щодо формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством, які відображають вирішення задач відповідно до поставленої мети:

1. Узагальнено та систематизовано наукові погляди на сутність поняття «економічний потенціал» з точок зору ресурсної концепції (як сукупність ресурсів і зв'язків між ними), результативної концепції, цільової концепції (як сукупність функцій, які забезпечують реалізацію здібностей і можливостей) та резервної концепції. Систематизовано багатоаспектність визначень потенціалу. Визначено, що існуючі суперечності щодо різних підходів до визначення потенціалу зникають, якщо розрізняти поняття «потенціалу» як статичної величини (ресурси, можливості, що існують в даний момент часу) і динамічної величини (процес і результат розвитку). Проаналізовано еволюцію трактування поняття «потенціал» і доведено, що тільки з позицій системного підходу сьогодні можна досліджувати питання оцінки потенціалу, управління його розвитком, визначення достатності його величини. Досліджено наукові підходи до формування потенціалу як системи. Визначено, що важливою характеристикою процесів розвитку систем є час.

2. Ґрунтуючись на сучасній парадигмі поглядів на економічний потенціал і його сутнісні характеристики в сільському господарстві, запропоновано економічний потенціал підприємства з розвинутим свинарством розглядати як інтегральний показник, що характеризує здатність підприємства забезпечувати сталий розвиток і досягнення стратегічних цілей, що відображається в отриманні максимально можливого результату і визначається наявністю збалансованих ресурсів і резервів, а також можливостями їх оптимального перетворення і раціонального використання з врахуванням синергетичних закономірностей за тих чи інших сценарних варіантах, обумовлених взаємодією внутрішнього і зовнішнього середовища та галузевими особливостями підприємства на даному просторово-часовому відрізку. В основу авторського дослідження покладено пізнання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством через його структурування, для здійснення якої обґрунтовано доцільність вивчення внутрішньої будови потенціалу через систему зв'язків його первинних (базових – ресурсів, здібностей, можливостей) і вторинних (похідних – функціональних і синергійних) елементів. Визначено, що елементи базового рівня структури економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством вступають у взаємодію і утворюють функціональний рівень структуризації (з виділенням

біологічного потенціалу свинарства). Через те, що певні видові елементи економічного потенціалу формуються в результаті інтеграції ресурсних, функціональних і зовнішніх щодо підприємства проявів потенціалу, обґрунтовано доцільність виділення рівня структуризації, представленого його синергійними видами (виробничим, фінансовим, маркетинговим, організаційно-управлінським, інноваційним потенціалом).

3. Обґрунтовано методичні підходи до оцінювання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством: сформовано систему критеріїв і вимоги до аналітичних показників, а також здійснено систематизацію методів і методичних підходів оцінювання. Відповідно до розроблених методичних засад представлено авторський погляд на систему вартісної оцінки економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством, основними об'єктами якої визначено елементи системи його ресурсів (виробничих та фінансових). Для комплексного вивчення синергійних видів економічного потенціалу використано аналітично-оцінювальну систему, яка на основі послідовного вивчення впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, відмітних ресурсів і синергійних видів потенціалу підприємств з розвинутим свинарством дозволяє визначити пріоритети у формуванні його стратегічних можливостей.

4. Проведений кластерний аналіз дозволив нам розділити сукупність із 53 досліджених сільськогосподарських підприємств Миколаївської області на три групи, які характеризуються однорідністю, наявністю загальних проблем і схожими особливостями розвитку галузі свинарства, що впливають на результати господарської діяльності в цілому. Перший кластер включає в себе 12 сільськогосподарських підприємств, в яких не забезпечується навіть процес простого відтворення виробництва продукції свинарства. Другий кластер об'єднує 35 сільськогосподарських підприємств, які за рівнем розвитку свинарства в основному отримують середню оцінку. Третій кластер, до якого увійшли 6 підприємств характеризується в середньому високими показниками ефективності виробництва продукції свинарства.

На основі дослідження існуючих в економічній літературі аналітичних коефіцієнтів оцінки ефективності ресурсів в роботі узагальнена і запропонована система складових для аналізу ефективності використання виробничого потенціалу підприємств з розвинутим свинарством, що включає чотири групи ресурсів: земельні, біологічні, матеріальні, трудові. У цілому можна відзначити, що досліджувані підприємства з розвинутим свинарством Миколаївської області в даний час, за винятком підприємств третього кластеру, не орієнтовані на застосування інноваційних технологій, що забезпечують зниження матеріальних, енергетичних і трудових ресурсів при виробництві продукції свинарства. Низький рівень економічного потенціалу підприємств першого кластеру багато в чому є результатом застосування застарілих технологій і недостатньої продуктивності тварин, а також зменшення його поголів'я при високих витратах кормів на одиницю продукції. Виходячи з того, що інтегральною характеристикою підприємства є економічний потенціал, його оцінка дозволила виявляти сильні і слабкі елементи, визначати подальші

напрями розвитку підприємств з розвинутим свинарством Миколаївської області в розрізі трьох кластерів.

5. Для оцінки фінансового потенціалу проаналізовано фінансовий стан досліджуваних підприємств за трьома критеріями: фінансова стійкість; ліквідність; платоспроможність, що дало можливість визначити їх здатність здійснювати прибуткову господарську діяльність. Як показав проведений аналіз, з усіх досліджуваних сільськогосподарських підприємств, найкращі можливості використання наявних виробничих ресурсів і здійснення прибуткової господарської діяльності створені в СТОВ «Промінь» Арбузинського району, СПрАТ «Україна» Доманівського району, СГПП «Техмет-Юг» Вітовського району. На останніх місцях у даній оцінці розташовуються СТОВ «Прогрес» Березнегуватського району, ТзДВ ім. Шевченка Новоодеського району.

6. Встановлено, що аналіз економічного потенціалу повинен бути зорієнтований не тільки на внутрішній стан підприємства, але і на зовнішнє середовище, оскільки вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством є вагомим.

За результатами STEP-аналізу визначено, що до основних проблем підприємств, які займаються виробництвом продукції свинарства слід віднести: недостатню державну підтримку сільськогосподарських і м'ясопереробних підприємств; повільний розвиток ринкової інфраструктури; недостатність інформації і аналітичної бази для своєчасного реагування підприємств на вплив зовнішнього середовища і прийняття ефективних управлінських рішень; невисока частка наукоємних виробництв; недостатнє стимулювання підприємств до впровадження інновацій; низька питома вага племінного поголів'я; низька продуктивність свиней; порушення зооветеринарних норм і вимог щодо утримання тварин.

Застосування методики графоаналітичного методу «Квадрат потенціалу» надало можливість розробити заходи, спрямовані на підвищення ефективності функціонування підприємства.

7. Сформовано концептуальний підхід у формуванні і використанні економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством, який ґрунтується на формулюванні цільового та оціночного критеріїв розвитку економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством для встановлення стратегічних орієнтирів і вимірників даного процесу, методичному забезпеченні розробки альтернативних варіантів структури економічного потенціалу на основі виявлення його дефіциту або профіциту та прийняття рішень щодо їх усунення або підтримки, а також забезпечення належного виконання державних програм розвитку галузі свинарства.

8. За результатами дослідження встановлено, що процесам формування і нарощування економічного потенціалу заважає неефективна реалізація інноваційної складової економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством. У роботі запропоновано підходи до вирішення проблеми вибору пріоритетних напрямків мобілізації нереалізованого

інноваційного потенціалу. Визначено, що інноваційна активність підприємства залежить від величини його інноваційного потенціалу, що визначає можливості самофінансування інновацій, а також характеризується можливостями і зацікавленістю підприємства в використанні власних, позикових і залучених коштів. Інноваційний потенціал, будучи частиною економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством, залежить як від результатів діяльності підприємства, так і від чинників зовнішнього економічного середовища. Застосування бенчмаркінгу як інструменту формування економічного потенціалу на підприємствах дозволяє вирішити дане питання, а також частково усунути причини повільного поширення позитивного досвіду в галузі впровадження інновацій у підприємствах з розвинутим свинарством I та II кластеру.

9. Важливим напрямом зміцнення та нарощування економічного потенціалу підприємств є формування інституціонального об'єднання підприємств з розвинутим свинарством через створення Регіонального відділення Асоціації свинарів України в Миколаївській області. Це дозволить: узагальнити та проаналізувати інформацію щодо функціонування підприємств з розвинутим свинарством регіону та проблем, які виникають в процесі їх діяльності з метою пошуку оптимальних шляхів їх вирішення; створити регіональний центр бенчмаркінгу як структурної частини Регіонального відділення Асоціації свинарів України в Миколаївській області.

10. З метою нарощування економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством Миколаївської області обґрунтовано заходи мікрорівня, реалізація яких дозволить відновити роботу після ліквідації наслідків африканської чуми свиней на свинокомплексі спеціалізованого свинарського господарства СГПП «Техмет-Юг» Миколаївської області на 1000 свиноматок замкнутого циклу з річною продуктивністю не менше 10500 голів свиней з глибокою переробкою.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях України та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Лугова О. І. Теоретичне обґрунтування структури економічного потенціалу підприємств аграрної сфери / О. І. Лугова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. Економіка, аграрний менеджмент та бізнес. – К. : ВЦ НУБіПУ, 2010. – Вип. 154. – Ч. 2 – С. 167–173.

2. Лугова О. І. Проблеми управління потенціалом сільськогосподарських підприємств / О. І. Лугова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – № 3 (53). – Ч. 3 – С. 64–67.

3. Лугова О. І. Дослідження сутності та значення категорії «потенціал» / О. І. Лугова // Науковий вісник Луганського національного аграрного університету. Сер. Економічні науки. – Луганськ : Елтон-2, 2010. – № 15. –

C. 216–221.

4. Лугова О. І. Особливості розвитку кооперації у свинарстві / О. І. Лугова // Вісник ЖНАЕУ. – Житомир : ЖНАЕУ, 2012. - Вип. 1 (30). – Т. 2. Економічні науки. – С. 124–131.

5. Лугова О. І. Методичні підходи до оцінки економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств / О. І. Лугова, Л. О. Мармуль // Економіст. – К., 2012. – № 2 (304). – С. 24-26 (*включено до міжнародних економічних наукометричних баз Index Copernicus, RePEc*) (особистий внесок – визначено особливості методики оцінки потенціалу підприємств).

6. Лугова О. І. Використання оцінки економічного потенціалу в управлінні галуззю свинарства / О. І. Лугова // Вісник ХНАУ. Сер. Економічні науки. – Х., 2012. – № 5. – С. 244–251.

7. Лугова О. І. Взаємореалізація економічних інтересів господарюючих суб'єктів у галузі свинарства / О. І. Лугова // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2014. – № 1. – С. 144–146.

8. Лугова О. І. Формування результативної системи управління економічним потенціалом підприємств галузі свинарства / О. І. Лугова // Бізнес-навігатор. – Херсон, 2014. – № 1. – С. 210–214.

9. Дубініна М.В. Значення трансакційних витрат у формуванні економічного потенціалу сільськогосподарського підприємства / М.В. Дубініна, О.І. Лугова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2014. – Вип. 4. – С. 3–11 (*особистий внесок – систематизовано трансакційні витрати за методами відображення в обліку та джерелами інформації*).

10. Чебан Ю. Ю. Особливості формування облікової політики сільськогосподарських підприємств: методологічний аспект / Ю. Ю. Чебан, О. І. Лугова, О. В. Боева // Молодий вчений. – 2015. – № 2. – С. 1447–1450 (*Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз: РІНЦ, Scholar Google, OAJI, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus*) (особистий внесок – структуровано процес формування облікової політики сільськогосподарських підприємств).

Публікації у виданнях іноземних держав:

11. Луговая О. Направления стабилизации и развития отрасли свиноводства в Украине / О. Луговая // LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE. – Chișinău : Centrul editorial UASM, 2013. – Vol. 32. – С. 159–163.

12. Луговая О. И. Концептуальные основы формирования системы управления экономическим потенциалом предприятий отрасли свиноводства / О. И. Луговая // Вестник Алтайского государственного аграрного университета. – Барнаул, 2014. – № 2. – С. 171–176 (*видання включено до міжнародної наукометричної бази РІНЦ*).

Праці, що додатково відображають результати дисертації:

Препринт:

13. Оцінка і напрями формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством / О. І. Лугова. – Миколаїв :

МНАУ, 2015. – 43 с. – (Препринт / МНАУ).

Матеріали конференцій:

14. Лугова О. І. Тенденції експортно-імпортних операцій на ринку свинини в Україні / О. І. Лугова // Розвиток агробізнесу в Україні: проблеми, пріоритети, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.: [присвяч. 10-річчю ф-ту аграр. менеджменту] (Житомир, 25-27 берез. 2010 р.). – Житомир, 2010. – С. 189–191.

15. Лугова О. І. Сутність та складові економічного потенціалу підприємств / О. І. Лугова // Тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу (Миколаїв, 13-15 квіт. 2010 р.). – Миколаїв : МДАУ, 2010. – С. 83–84.

16. Луговая О. И. Проблемы инновационного развития сельскохозяйственных предприятий Украины / О. И. Луговая // Инновационные направления развития АПК и повышения конкурентоспособности предприятий, отраслей и комплексов – вклад молодых ученых : сб. науч. тр. по материалам XIV междунар. науч.-практ. конф. (Ярославль, 25-27 янв. 2011 г.) – Ярославль : Изд-во ФГОУ ВПО «Ярославская ГСХА», 2011. – С. 277–283.

17. Лугова О. І. Інноваційний потенціал як складова розвитку сільськогосподарських підприємств / О. І. Лугова // Тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу (Миколаїв, 27-29 квіт. 2011 р.). – Миколаїв : МДАУ, 2011. – С. 15–16.

18. Лугова О. І. Тенденції розвитку свинарства в Україні / О. І. Лугова // Інтеграційні процеси в економіці АПК : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / гол. ред. В. С. Шебанін : тези доп. (Миколаїв, 28-30 верес. 2011 р.). – Миколаїв, 2011. – С. 84–85.

19. Лугова О. І. Пріоритетні напрями розвитку свинарства / О. І. Лугова // Аграрна наука ХХІ століття: реалії та перспективи : матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. : тези доп., (Дніпропетровськ, 28 лют.-1 берез. 2012 р.). Т. 1 / [редкол. : Л. А. Запара (відпов. ред.) та ін.]. – Дніпропетровськ : ДДАУ, 2012. – С. 25–27.

20. Лугова О. І. Сучасний стан кооперації у свинарстві / О. І. Лугова // Кооперативний маркетинг в агробізнесі: проблеми і перспективи розвитку в Україні : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції : [присвяч. Міжнародному року кооперативів], (Житомир, 5-7 квіт. 2012 р.). – Житомир : ЖНАЕУ, 2012. – С. 303–308.

21. Лугова О. І. Роль державної підтримки у розвитку свинарства / О. І. Лугова // Тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу (Миколаїв, 18-20 квіт. 2012 р.). – Миколаїв : МДАУ, 2012. – С. 92–94.

22. Чебан Ю. Ю. Інформаційні можливості офіційних сайтів асоціації сільськогосподарських підприємств / Ю. Ю. Чебан, С. В. Сирцева, І. М. Лесік, О. І. Лугова // Трансформаційні та інтеграційні процеси в економіці України : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., (Миколаїв, 10-11 жовт. 2012 р.). –

Миколаїв : МНАУ, 2012. – С. 114–115 (*особистий внесок – обґрунтовано значення офіційних сайтів у інформаційному забезпеченні підприємств*).

23. Лугова О. І. Напрями стабілізації та розвитку галузі свинарства / О. І. Лугова // Науково-методологічні основи підвищення економічної ефективності, інноваційного розвитку та менеджменту аграрного виробництва : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, аспірантів і студентів (Харків, 24-25 квіт. 2013 р.). – Харків, 2013. – С. 159–161.

24. Лугова О. І. Сучасний стан галузі свинарства у Миколаївській області / О. І. Лугова // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу (Миколаїв, 24-26 квіт. 2013 р.). – Миколаїв : МНАУ, 2013. – С. 16–17.

25. Дубинина М. В. Необходимость расширения систем учета человеческого капитала / М. В. Дубинина, О. И. Луговая, А. В. Скорозинская // Инновационные подходы в управлении агропромышленным комплексом : материалы XII междунар. научно-практ. конф. (Барнаул, 2-3 июля 2013 г.) / Алтайский отдел ГНУ СибНИИЭСХ Россельхозакадемии ; под науч. ред. Г. М. Гриценко. – Барнаул, 2013. – С. 432–435 (*особистий внесок – обґрунтовано необхідність відображення в обліку людського капіталу*).

26. Лугова О. І. Зміни в обліку доходів сільськогосподарських підприємств / О. І. Лугова, С. О. Горбач // Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку : матеріали III Міжнар. науково-практ. конф. (Вінниця 3-4 жовт. 2013 р.). – Вінниця : ВНАУ, 2013. – Ч. 3. – С. 70–72 (*особистий внесок – обґрунтовано внесення змін у структуру доходів сільськогосподарських підприємств*).

27. Лугова О. І. Облік біологічних активів свинарства як складова управління економічним потенціалом галузі / О. І. Лугова // Особливості сучасного функціонування та розвитку фінансової системи: національні та міжнародні аспекти : тези доповідей учасників I Всеукр. науково-теорет. інтернет-конф. студентів і аспірантів (Миколаїв, 14-15 лист. 2013 р.). – Миколаїв : МНАУ, 2013. – С. 42–44

28. Luhova O. I. The economic potential of pig-breeding enterprises: main stages of the management / O. I. Luhova // Международный научно-практический конгресс «Объединение экономистов и правоведов - ключ к новому этапу развития». (Научно периодическое издание). (Берн, 29 ноября 2013 г.) – г. Женева, Швейцария, г. Минск, Белоруссия, г. Одесса, Украина, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация, 2013. – Т. 1. – С. 253–255.

29. Дубініна М. В. Методичні основи управління трансакційними витратами / М.В. Дубініна, О.І. Лугова, А.В. Скорозінська // Економіка і управління: проблеми науки та практики : зб. матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (Дніпропетровськ, 12-13 груд. 2013 р.). – Дніпропетровськ, 2013. – С. 256–260 (*видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International*) (*особистий внесок – обґрунтовано напрями відображення в обліку трансакційних витрат*).

30. Лугова О. І. Організаційно-економічні аспекти удосконалення

системи управління економічним потенціалом підприємств галузі свинарства / О. І. Лугова // Економіка і Фінанси. – Дніпропетровськ, 2013. – № 12. – С. 63–68 (*видання включено до міжнародних наукометричних баз РІНЦ, Index Copernicus International*).

31. Лугова О. І. Поточні біологічні активи тваринництва як об'єкт обліку та управління / О. І. Лугова // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу (Миколаїв, 23-25 квіт. 2014 р.). – Миколаїв : МНАУ, 2014. – С. 15–17.

32. Лугова О. І. Використання технологій бенчмаркінгу для формування економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств / О. І. Лугова // Тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу «Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні», 22-24 квітня 2015 р., м. Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2015. – С. 28-29.

33. Лугова О. І. Оцінка економічного потенціалу підприємств з використанням збалансованої системи показників / О. І. Лугова // «Сучасні проблеми методології та організації бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту в умовах переходу на МСФЗ і МСА» : тези доповідей учасників Всеукраїнської інтернет-конференції (Миколаїв, 20 травня 2015 р.). – Миколаїв : МНАУ, 2015. – С. 72–74.

34. Лугова О. І. Основні підходи до формування виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / О. І. Лугова // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу (22-24 квітня 2016р.). – Миколаїв : МНАУ, 2016. – С. 26–28.

35. Лугова О. І. Актуальні питання оцінки біологічних активів / О. І. Лугова // Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах глобалізації економіки : матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції, 20 травня 2016 р., м. Миколаїв / Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний аграрний університет. – Миколаїв : МНАУ, 2016. – С. 23–25.

36. Пісоченко Т. С. Формування експортного потенціалу у системі економічного потенціалу підприємства / Т. С. Пісоченко, О. І. Лугова // Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій : матеріали XVII Міжнародного науково-практичного форуму (Львів, 14-16 вересня 2016р.). – Львів, 2016. – С. 145–148 (*особистий внесок – обґрунтовано напрями розвитку експортного потенціалу*).

37. Luhova O. I. Analysis of resources and capabilities for strategy formulation / O. I. Luhova // Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні та євроінтеграційні аспекти : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., 23-25 листопада 2016 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2016. – С. 31–35.

38. Сирцева С. В. Напрями удосконалення організації управлінського

обліку фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах / С. В. Сирцева, О. І. Лугова, Ю. Ю. Чебан // Проблеми економічного, облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців, 14-15 квітня 2016 р., Вінниця. – Вінниця, 2016. – С. 122–125 (*особистий внесок – обґрунтовано доцільність трансформації системи бюджетування витрат*).

39. Дубініна М. В. Інноваційні підходи до підготовки фахівців з обліку і аудиту у Миколаївському національному аграрному університеті / М. В. Дубініна, С. В. Сирцева, О. І. Лугова // Модернізація інформаційно-ресурсного забезпечення освітнього простору навчальних закладів : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 18 травня 2016 р.). – Київ, 2016. – С. 84–86 (*особистий внесок – обґрунтовано співпрацю ВНЗ з сільськогосподарськими підприємствами при формуванні трудового потенціалу*).

АНОТАЦІЯ

Лугова О.І. Формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00. 04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, 2017.

Дисертацію присвячено теоретико-методичному обґрунтуванню наукових засад та розробці практичних рекомендацій щодо формування та використання економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством. У роботі узагальнено теоретичні розробки вчених щодо сутності поняття «економічний потенціал», уточнено категоріальний апарат та визначено сутність категорії «економічний потенціал підприємства» з урахуванням особливостей діяльності підприємств з розвинутим свинарством. Узагальнено і вдосконалено методику оцінки економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством.

Проаналізовані рівень розвитку та складові економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством Миколаївської області та визначено вплив на нього зовнішніх та внутрішніх факторів.

Запропоновано авторське бачення концептуальної схеми й ідентифікацію структурних елементів економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством. Удосконалено підходи до формування прикладних інструментів розвитку економічного потенціалу підприємств з розвинутим свинарством, що забезпечують реалізацію положень концепції в господарській діяльності.

Ключові слова: економічний потенціал, структура, ресурси, можливості, формування, використання, підприємства з розвинутим свинарством.

АННОТАЦИЯ

Луговая О.И. Формирование и использование экономического потенциала предприятий с развитым свиноводством. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Николаевский национальный аграрный университет, Николаев, 2017.

Диссертация посвящена теоретико-методическому обоснованию научных основ и разработке практических рекомендаций по формированию и использованию экономического потенциала предприятий с развитым свиноводством. В работе обобщены теоретические разработки ученых о сущности понятия «экономический потенциал», уточнено категориальный аппарат и определена сущность категории «экономический потенциал предприятия» с учетом особенностей деятельности предприятий с развитым свиноводством. Обобщена и усовершенствована методика оценки экономического потенциала предприятий с развитым свиноводством.

Проанализированы уровень развития и составляющие экономического потенциала предприятий с развитым свиноводством Николаевской области и определено влияние на него внешних и внутренних факторов.

Предложено авторское видение концептуальной схемы и идентификацию структурных элементов экономического потенциала предприятий с развитым свиноводством. Усовершенствованы подходы к формированию прикладных инструментов развития экономического потенциала предприятий с развитым свиноводством, обеспечивающие реализацию положений концепции в хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: экономический потенциал, структура, ресурсы, возможности, формирование, использование, предприятия с развитым свиноводством.

ANNOTATION

Luhova O.I. Formation and applying of the economic potential of the companies with developed pig-breeding. - The manuscript.

Dissertation for a scientific degree of candidate of economic sciences on specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by economic activity). – Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, 2017

The dissertation is devoted to theoretical and methodological foundations of scientific substantiation and development of practical recommendations for the formation and applying of the economic potential of the companies with developed pig-breeding. The work summarizes the theoretical research of scientists about the nature of the concept of «economic potential», specified categories and the essence of the concept «the economic potential of the company» with considering the features of economic activity of companies with developed pig-breeding. It is overview and improved the methodology for measurement of the economic potential of the companies with developed pig-breeding.

It is analyzed the level of economic potential development and components of

the economic potential of Mykolaiv region companies with developed pig-breeding and identified the influence of external and internal factors on it.

It is suggested the author vision of the conceptual framework and identification of structural elements of the economic potential of the companies with developed pig-breeding. It is improved the approaches to the formation of applied tools of development of the economic potential of the companies with developed pig-breeding that provide the implementation of the concept in business.

The research have shown that ineffective implementation of the innovative component of the economic potential of the companies with developed pig-breeding prevents the processes of formation and growth of economic potential. The decision of a problem of mobilization of unrealized innovative potential are offered in the work. It is determined that the innovative activity of the companies depends on the magnitude of its innovative potential, determines the possibilities of self-financing of innovations, and also characterizes the possibilities and interest of the enterprise in using its own, borrowed and attracted funds. The innovation potential, as a part of the economic potential of the companies with developed pig-breeding, depends both on the results of the company's activities and on the factors of the external economic environment. The use of benchmarking as a tool for shaping the economic potential of companies makes it possible to solve this issue and also partially eliminate the reasons for the slow spread of positive experience in introducing innovations in companies with developed pig-breeding of I and II cluster.

An important way to strengthen and develop the economic potential of the enterprises is the formation of the institutional business combination with the development of pig breeding by creating Regional Department of Ukrainian Pig Breeders in Mykolaiv region (which will: compile and analyze information on the operation of companies with development of pig breeding in the region and the problems that arise in the course of their activities the purpose of the best ways to find a solution to them, to create a regional Centre of Benchmarking as a component part of Regional branch of Ukrainian Pig Breeders in the Mykolaiv region).

Proposals on priority directions of increasing the economic potential of companies with developed pig-breeding are summarized. These directions allow to consider the features of the economic potential and its components, the need to reduce threats and minimize risks, the possibility of deepening the analysis of their impact on the efficiency of activities and the prospects for sustainable development of business entities.

Key words: economic potential, structure, resources, capabilities, formation, application, companies with developed pig-breeding.

Підписано до друку «18» квітня 2017 р.
Формат 60×84/16. Папір друк.
Обл.-вид. арк. 0,9 Ум. авт. арк. 0,9
Зам. №101 від 18.04.2017 р. Наклад 120 прим.
Віддруковано: ФОП ШВЕЦЬ В.Д.
54058, м. Миколаїв, вул. Лазурна, 4а, кв. 88